

УДК 347.94

Гусєв Олексій Юрійович

аспірант юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ США: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Нормативне регулювання інституту доказування у вітчизняному процесуальному законодавстві не відповідає вимогам сьогодення у частині визнання досягнень сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій допустимими в якості доказів, що має наслідком гальмування розвитку цивільного процесуального права. Для пошуку відповіді на це питання слід звернути увагу на зарубіжний досвід, зокрема тієї держави, яка першою масово зіштовхнулася з новим явищем у судовій практиці. Необхідність дослідження іноземного досвіду актуалізується потребою запозичення способів і методів допуску електронних документів у цивільному судочинстві України.

Стан дослідження теми. Проблемам допустимості електронних документів як доказів у цивільному судочинстві присвячували свої праці Н.Є. Блажівська, О.Т. Боннер, К.Л. Брановіцкий, Р.С. Бурганов, С.П. Ворожбіт, М.В. Горелов, К.О. Зеров, А.Ю. Каламайко, М.О. Мітрофанова, Р.В. Тертишников, С.Я. Фурса, О.І. Харитонова, А.С. Штефан та інші.

Мета. Метою даної роботи є дослідження досвіду США щодо визнання електронних документів допустимими доказами у цивільному процесі та прогнозування можливостей для рецепції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Історичною особливістю правової системи США є її прецедентний характер. Це означає, що норми права об'єктивізуються в актах вищих органів судової влади. Лише у ХХ сторіччі у США з'явилися звичні для романо-германської правової системи джерела, що регулювали відносини, пов'язані з процедурами доказування у цивільному процесі, – нормативно-правові акти федерального значення: Федеральні правила цивільного судочинства (the

Federal Rules of Civil Procedure) від 1938 року та Федеральні правила доказування (the Federal Rules of Evidence) від 1975 року. Перші визначили форму організації, послідовність розвитку та порядок здійснення цивільного судочинства, а другі – особливості інституту доказування.

До 1975 року окремі правила доказування визначалися різними прецедентами, сформованими у рішеннях верховних судів окремих штатів або федерального Верховного суду. Зокрема, рішення у справах *Ford v. Hopkins* від 1700 року (правило «найкращого доказу»), *Totten v. United States* від 1827 року (правило про запобігання розголошенню державної таємниці), *Hunt v. Blackburn* від 1888 року (таємниця спілкування клієнта зі своїм представником), *Ballew v. United States* від 1895 року (допустимість публічних записів і документів), *Frye v. United States* від 1923 року (допустимість наукових висновків як доказів), *Hickman v. Taylor* від 1947 року (допустимість документів, які містять інформацію з обмеженим доступом), *Michelson v. United States* від 1948 року (правило перевірки достовірності пояснень сторін і показань свідків), *Costello v. United States* від 1956 року (винятки з правила про недопустимість доказів з чужих слів) та інших [1]. Пізніше більшість прецедентних правил доказування були формалізовані та в узагальненій формі викладені у тексті Федеральних правил доказування.

З електронними документами суди США масово зіштовхнулися одразу після появи у вільному цивільному обороті перших електронно-обчислювальних машин (далі – ЕОМ), розробки яких проводилися теж у США. Сталося це наприкінці 1960-х років. Відтак американських правників можна сміливо називати «першовідкривачами» такого явища, як електронні докази. Порівняно зі США Україна сьогодні перебуває на перших етапах роз-

місцеперебування та залучення у судовий процес в якості свідків осіб, які склали ці документи; якщо підтверджено, що ЕОМ визнана стандартним обладнанням; якщо введення інформації здійснювалося в рамках повсякденної діяльності у час або приблизно в час, коли відбулася записана подія; якщо отримані судом відомості дозволяють визнати джерела інформації, спосіб і час підготовки документів такими, що свідчать про їх достовірність» [3, с. 924-925, 927].

Деякі штати (напр., Айова, Флорида) внесли зміни до свого процесуального законодавства й прямо передбачили допустимість електронних документів як виняток з правила недопустимості доказів з чужих слів. Так, Кодекс штату Айова зазначав, що «будь-який письмовий документ, незалежно від форми (включаючи електронну), поданий в якості документа, що підтверджує дії, події чи обставини, є допустимим як доказ, якщо суддя визнає, що цей документ був виготовлений у процесі повсякденної діяльності у час, коли дія, подія чи обставина сталася, і що джерела інформації, на підставі яких цей документ зроблено, а також методи та обставини його підготовки не викликають сумнівів у їх надійності, і якщо суддя визнає, що вони не є недопустимими за будь-яким іншим правилом допустимості доказів» [3, с. 923-924].

Проте швидке поширення ЕОМ та незадоволеність обмеженістю прецедентних підходів до визнання електронних документів допустимими призвели до внесення змін до федерального законодавства, які безпосередньо вирішували всі тогочасні проблеми. Так, у 1975 році Конгрес США прийняв Федеральні правила доказування, у яких Правило 803 (6) дає широке розуміння винятку з правила про недопустимість доказів з чужих слів для ділових паперів. Так, документ про дію, подію, стан, погляд або діагноз є допустимим, якщо: 1) його було зроблено у час або близько часу, коли сталися дія чи подія, виник стан, було виражено погляд чи встановлено діагноз; 2) документ був збережений у порядку повсякденної діяльності підприємства чи організації; 3) підготовка документу є елементом повсякденної діяльності; 4) усі ці умови підтвержені показаннями зберігача запису, або іншого кваліфікованого свідка, чи сертифікатом захисту; 5) інша сторона не стверджує, що джерело вихідної інформації, метод або обставини підготовки документу свідчать про його недостовірність [2].

Виняток для офіційних документів з правила про недопустимість доказів з чужих слів ґрунтується на залежності державних органів та установ від електронних інформаційних систем, обов'язку службових осіб готувати точні записи, довірі до системи повсякденного контролю надійності документообігу та потенційній значимості проблем, які

можуть виникнути внаслідок помилок у їх роботі [4, с. 139].

До 1975 року подання електронних документів чи їх роздруківок до суду за цим винятком було неможливим. Правило 902 (4) Федеральних правил доказування передбачило, що копія документа, виготовленого чи складеного в органі публічної влади чи публічній установі відповідно до законодавства, якщо така копія засвідчена уповноваженою особою чи містить підпис та відбиток печатки, то така копія є самозасвідчуючою (self-authenticating), тобто не вимагає додаткових доказів для підтвердження своєї достовірності [2]. Верховний суд США майже одразу у своєму рішенні від 1975 року у справі *United States v. Farris* вказав, що роздруківки електронних документів, які виготовляються державними органами у повсякденній діяльності, засвідчені в установленому порядку, визнаються допустимими за Правилем 902 й не потребують підтвердження достовірності відомостей, відображених у них [4, с. 140]. При дослідженні цих доказів Суд виходив із того, що офіційні документи, отримані за допомогою ЕОМ, слід визнавати допустимими, якщо вони засвідчені в установленому порядку й жодні обставини не вказують на їх недостовірність. Таким чином, керуючись Федеральними правилами доказування та розвиваючи власну правову думку, суди США допомогли електронним документам частково подолати перепону у вигляді правила про недопущення доказів з чужих слів.

Але відкритим залишилося питання, чи можуть бути допустимими доказами електронні документи приватного характеру? Особисті папери, навіть якщо вони готувалися на регулярній основі, у США не вважалися «діловими». Причиною недопустимості був висновок про те, що приватним записами властивий суб'єктивний характер, оскільки вони створюються для особистих потреб, а не публічних [4, с. 141]. Іншими словами, це свідчило про загальний порок достовірності.

У США персональний комп'ютер (ЕОМ) став звичним побутовим пристроєм уже в сер. 1980-х років. Для цивільного судочинства це означало неухильне збільшення використання електронних документів приватного характеру у процесі доказування. Отже, судам довелося шукати вирішення цієї проблеми. Верховний суд США у рішенні від 1970 року у справі *Sabatino v. Curtiss National Bank of Miami Springs* констатував, що приватні електронні записи, якщо вони зберігаються регулярно та можуть бути використані як докази, повинні визнаватися допустимими на підставі винятку для ділових паперів з правила про недопущення доказів з чужих слів [4, с. 141-143; 3, с. 925]. З того часу Конгрес США не розробив окремої нор-

ЛІТЕРАТУРА:

1. Key Evidence Cases Research Page // Federal Evidence Review, 2016. – Режим доступу: <http://federalevidence.com/key-evidence-cases>
2. The Federal Rules of Evidence // the Administrative Office of the U.S. Courts, 2016. – Режим доступу: <http://www.uscourts.gov/file/18068/download>
3. Daniel J. Lynch Honorable and Ian Brenson. Computer Generated Evidence: The Impact of Computer Technology on the Traditional Rules of Evidence // Loyola University Chicago Law Journal, 1989. – Volume 20, Issue 4. – Pages 919-936. – Режим доступу: <http://lawcommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1740&context=luclj>
4. Peter M. Storm. Admitting Computer Generated Records: A Presumption of Reliability // The John Marshall Law Review, 1984. – Volume 18, Issue 1. – Pages 115-154. – Режим доступу: <http://repository.jmls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2179&context=lawreview>
5. David Bender. Computer Evidence Law: Scope and Structure // The John Marshall Journal of Information Technology & Case Law, 1978. – Volume 1, Issue 1. – Pages 699-724. – Режим доступу: <http://repository.jmls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1644&context=jitpl>
6. Dale A. Nance. The Best Evidence Principle // Iowa Law Review, 1988. – Volume 73 (227). – Pages 227-297. – Режим доступу: http://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1462&context=faculty_publications
7. Цивільний процесуальний кодекс України (з наступними змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – № 40. – 40-42. – 2004. – Ст. 1530, 492.
8. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» (з наступними змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – № 36. – 2003. – Ст. 275.
9. Наказ Державної судової адміністрації України «Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ» № 173 від 17 грудня 2013 року (зі змінами та доповненнями). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173750-13>
10. Рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 липня 2014 року у справі № 6-51461св13 / Макачук М.А., Леванчук А.О., Мазур Л.М., Маляренко А.В., Нагорняк В.А. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39817494>
11. Рішення апеляційного суду міста Києва від 6 липня 2016 року у справі № 761/27220/15-ц / Шебуєва В.А., Українець Л.Д., Оніщук М.І. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58900543>
12. Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 6 січня 2017 року у справі № 757/471/17-ц / Москаленко К.О. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64880050>

Гусев Олексій Юрійович

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ США: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджується генеза визнання електронних документів, створюваних за допомогою електронно-обчислювальних машин, та їх роздруківок допустимими доказами у цивільному судочинстві США. Проілюстровано, як технічні особливості електронного документообігу впливають на процес доказування. На прикладах прецедентної практики аналізуються підходи до тлумачення правила «найкращого доказу» та винятків з правила про недопущення доказів з чужих слів.

Ключові слова: цивільний процес, правила доказування США, допустимість доказів, електронний документообіг, електронні докази.

Гусев Алексей Юрьевич

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДОПУСТИМОСТИ ЭЛЕКТРОННЫХ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ США: ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье исследуется генезис признания электронных документов, создаваемых с помощью электронно-вычислительных машин, и их распечаток допустимыми доказательствами в гражданском судопроизводстве США. Проиллюстрировано, как технические особенности электронного документооборота влияют на процесс доказывания. На примерах прецедентной практики анализируются подходы к толкованию правила «лучшего доказательства» и исключений из правила о недопущении доказательств с чужих слов.

Ключевые слова: гражданский процесс, правила доказывания США, допустимость доказательств, электронный документооборот, электронные доказательства.

Husiev Olikssii Yuriyovych

LEGAL REGULATION OF ELECTRONIC EVIDENCE ADMISSIBILITY IN CIVIL PROCEDURE OF THE USA: THE HISTORICAL ASPECT

The article examines the genesis of electronic documents, created using computers, and their printouts admissibility as evidence in US civil justice. It is shown, how some technical features of electronic record-keeping affect the proof process. Case studies illustrate approaches to interpreting the “best evidence” rule and some exceptions to the hearsay rule.

Keywords: civil procedure, US evidentiary rules, admissibility of evidence, electronic record-keeping, digital evidence.